
PWYLLGOR CRAFFU GWASANAETHAU 26.01.17

Yn bresennol:

Y Cynghorydd Beth Lawton (Cadeirydd)
Y Cynghorydd Eirwyn Williams (is-gadeirydd)

Y Cynghorwyr: Alan Jones Evans, Aled Evans, E. Selwyn Griffiths, Alwyn Gruffydd, Siân Wyn Hughes, Elin Walker Jones, Linda Ann Wyn Jones, Eryl Jones-Williams, Ann Williams, Hefin Williams ac R H Wyn Williams.

Swyddogion: Arwel Ellis Jones (Uwch Reolwr Cefnogaeth Gorfforaethol), Gareth James (Rheolwr Aelodau Cefnogi a Chraffu) a Glynda O'Brien (Swyddog Cefnogi Aelodau).

Hefyd yn bresennol:

Ar gyfer Eitemau 3 a 4 isod:

Y Cynghorydd W. Gareth Roberts
Morwenna Edwards, Cyfarwyddwr Corfforaethol
Aled Davies, Pennaeth Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant
Rhion Glyn, Uwch Reolwr Busnes

Ar gyfer Eitemau 5 a 6 isod:

Y Cynghorydd Gareth Thomas, Aelod Cabinet Addysg
Arwyn Thomas, Pennaeth Addysg
Keith Parry, Swyddog Ardal
Bethan Eleri Roberts, Swyddog Rheoli Perfformiad

Eraill a wahoddwyd:

Alun Charles, Ymynghorydd Allanol, ar gyfer eitem 6 isod.
Ffion Johnstone, Cyfarwyddwr Rhanbarth y Gorllewin, Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, ar gyfer eitem 4 isod.

Ymddiheuriadau: Y Cynghorwyr Dewi Owen, Peter Read a Gareth A. Roberts, a Rita Price (Yr Eglwys Gatholig).

1. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

- (i) Datganodd y Cynghorydd Eryl Jones-Williams fuddiant personol yn Eitem 5 – Asesiad Anghenion Poblogaeth Gogledd Cymru ac y byddai'n gadael y Siambr pe byddai trafodaeth benodol ynghylch taliadau gofal cartref.
- (ii) Yn yr un modd datganodd y Cynghorydd Linda Ann Wyn Jones fuddiant personol yn Eitem 5 - Asesiad Anghenion Poblogaeth Gogledd Cymru ac y byddai'n gadael y Siambr pe byddai trafodaeth benodol ynghylch materion anabledau dysgu.

2. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion cyfarfod o'r Pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 17 Tachwedd 2016 yn ddarostyngedig i'r canlynol:

(a) Eitem 2 - Datganiad gan y Cadeirydd

Adroddodd y Cyngorydd Alwyn Gruffydd nad oedd cyfeiriad yn y cofnodion diwethaf at ei anfodlonrwydd ynglŷn â'r ffaith nad oedd yr aelodau yn ymwybodol o'r bwriad i'r Pennaeth Addysg arwain dros dro ar ddarn o waith mewn perthynas â newidiadau diweddar / cryfderau a gwendidau trefniadau presennol GwE. Yn y cyfarfod diwethaf, nododd yr Aelod Cabinet Portffolio ei fod yn ymwybodol o'r bwriad uchod ond mai cyfrifoldeb y Prif Weithredwr ydoedd ymdrin â'r mater.

Mewn ymateb, atgoffodd yr Uwch Reolwr Cefnogaeth Gorfforaethol yr aelodau bod y mater wedi ei drafod yn llawn gyda'r Prif Weithredwr yng nghyfarfod paratoi'r Pwyllgor Craffu hwn ar 13 Rhagfyr 2016, a phenderfynwyd yn y cyfarfod hwnnw bod bwriad i gyflwyno adroddiad o ganlyniadau gwaith y Pennaeth Addysg ar GwE i gyfarfod y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau, mae'n debyg ym Mawrth 2017.

Tra'n derbyn bod esboniad wedi ei dderbyn yng nghyfarfod paratoi'r Pwyllgor Craffu hwn ar 13 Rhagfyr 2016, roedd yr Aelod yn daer o'r farn y dylai'r mater fod wedi ei drafod mewn cyfarfod cyhoeddus fel bo Aelodau ac etholwyr yn llwyr ymwybodol o'r sefyllfa.

(b) Eitem 4 (c) – Adroddiad GwE

Cywiro'r ail frawddeg ym mhwynt (c) i ddarllen:

“Fodd bynnag, teimlai un aelod y dylai hyn fod wedi digwydd eisoes a chyfeiriwyd yn benodol at bedwar Pennaeth medrus wedi eu colli i GwE dros y misoedd diwethaf o fewn **dalgyloch un ysgol**”. - (ac nid o fewn ei Ward fel y nodir yn y cofnodion diwethaf).

3. ADRODDIAD DRAFFT ASESIAD ANGHENION POBLOGAETH GOGLEDD CYMRU

Cyflwynwyd adroddiad drafft o Asesiad Poblogaeth Gogledd Cymru a gynhyrchwyd yn unol â gofyn y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014.

Gosodwyd y cefndir gan yr Aelod Cabinet Oedolion, Iechyd a Llesiant. Roedd o'r farn bod angen annog pobl i gymryd cyfrifoldeb dros eu hiechyd a'u dyfodol ddigon cynnar er mwyn gwneud bywyd yn haws ac yn fwy cyfforddus pe byddai eu hiechyd yn dirywio. Egluroedd y gallai hyn olygu symud i dai llai, symud yn nes at deulu, a.y.b. er mwyn derbyn cefnogaeth ond eto byw yn annibynnol. Pwysleisiodd bod y camau angen bod yn benodol i anghenion unigolion ond y dylai pobl feddwl am y dyfodol tra yn dal yn iach ac annibynnol.

Mewn ymateb i'r uchod, anghytunodd Aelod gyda'r sylw uchod. Ychwanegodd Aelod arall mai'r brif broblem ydoedd ei fod yn anodd i unigolion dderbyn bod eu hiechyd yn dirywio a rhai yn dioddef o gyflwr dementia gyda phawb yn dymuno cadw eu hannibyniaeth.

Rhoddyd cyfle i Aelodau gynnig sylwadau ar gynnwys yr adroddiad ac fe amlygwyd y pwyntiau canlynol o ran ystyriaeth bellach:

- (a) Croesawyd y math yma o asesiad ond pryderwyd am y mewnlifiad o unigolion sydd wedi ymddeol i wledydd Ewrop a allai ddod i Wynedd, o ganlyniad refferendwm Ewrop. Gofynnwyd a oedd ystyriaeth i unrhyw ddarpariaeth ar gyfer hyn pe byddai'n digwydd?

- (b) Anableddau Dysgu – croesawyd bod y ddarpariaeth yn cael ei gefnogi ond nad oedd cyfeiriad yn y ddogfen at gydweithio gyda'r gwasanaeth iechyd meddwl.
- (c) Y dylid rhoi pwyslais a sicrwydd ynglŷn ag anghenion iaith defnyddwyr gwasanaeth
- (ch) Y dylid cydnabod gwerth cyfraniadau di-dâl gwirfoddolwyr
- (d) Croesawyd cynlluniau i ddatblygu gwasanaethau a chymorth i fynd i'r afael ag unigrywdd ond pryderwyd am barhad i gynlluniau o'r fath yng nghyswllt eu cyllido i'r dyfodol. Cyfeiriwyd yn benodol at y Cynllun Ffrindia' a oedd yn ymddangos yn llwyddiannus a'i fod yn dirwyn i ben ac o'r herwydd yn cael effaith ar y bobl hynny sydd wedi manteisio o'r cynllun.
- (dd) O safbwynt cynyddu'r ddarpariaeth tai gofal ychwanegol, apeliwyd ar i'r Gwasanaeth rannu gwybodaeth gydag aelodau etholedig am gynlluniau i'r dyfodol.
- (e) Yng nghyswllt anghenion i'r dyfodol, bod angen grymuso cymunedau ac yn sgil hyn bod rôl bwysig i adnabod unigolion sydd yn heneiddio. Ychwanegwyd yr angen i fod yn hyderus i gysylltu ag unigolion yn eu cymunedau oherwydd yn aml nad oedd ardaloedd gwledig yn derbyn gwasanaeth gan y trydydd sector.
- (f) Ymgysylltu - gofynnwyd am fanylion ynglŷn â phwy gyfrannodd i'r holiadur anfonwyd i'r defnyddwyr.
- (ff) Y dylid cydnabod bod darpariaeth ar gyfer plant a phobl ifanc gydag anghenion dwys a chymhleth yn gostus. Croesawyd cyfeiriad at anghenion anhwylder y sbectrum awtistiaeth a thynnwyd sylw at yr angen i gydweithio gyda'r gwasanaethau perthnasol yn y cyswllt hwn o ran darpariaeth. Tynnwyd sylw at gynnydd lle gwelwyd clwstwr o oddeutu 10 plentyn mewn un ardal.
- (g) Gofynnwyd a oedd swyddogion yn hapus bod yr asesiad yn drawsadrannol?
- (ng) A fyddir yn cydweithio gyda darparwyr tai gofal ychwanegol megis Cynefin ac yn benodol ar ddarpariaeth yn Ne'r Sir?
- (h) Pwysigrwydd i gydnabod ac i fynd i'r afael a'r materion a godwyd parthed iechyd meddwl a phryderwyd am yr angen i ddefnyddio gwelyau aciwt tu allan i Ogledd Cymru.

Derbyniwyd ymateb i'r sylwadau uchod gan y swyddogion perthnasol fel a ganlyn:

- Mai asesiad o'r anghenion sydd gerbron ac fe fyddir yn darparu cynlluniau gweithredu i'r dyfodol. Nodwyd ymhellach gan mai hwn yw'r asesiad cyntaf a'i fod yn seiliedig ar dystiolaeth yn hytrach na gwybodaeth anecdotal. Pan fyddir yn ei adolygu, hyderir y bydd y Gwasanaeth yn medru llenwi'r bylchau a chomisiynu yn ddoethach drwy ddefnyddio'r wybodaeth a ddaw i law.
- Pwysleisiodd yr Aelod Cabinet Oedolion, Iechyd a Lles ei bod yn amser o gynnil ariannol ymhob man gyda chapasiti gwasanaethau yn lleihau. Byddai'n rhaid ystyried beth yw'r ystod o'r gwasanaethau a chapasiti y gwirfoddolwyr.
- Yng nghyswllt ymgysylltu, byddir yn canfod y wybodaeth o'r niferoedd o Wynedd a gyfrannwyd i'r holiadur a'i rannu gyda'r Aelodau.
- Roedd y Pennaeth Adran Oedolion, Iechyd a Llesiant yn fodlon ar y wybodaeth ond yn cydnabod bod bylchau a phwysleisiodd mai sail tystiolaeth ranbarthol a dderbyniwyd, ac y byddir yn parhau gyda'r ymgysylltu yn y dyfodol. Esboniwyd mai dyma'r wybodaeth orau a fodolir ar hyn o bryd.
- Bod yr asesiad llesiant yn cyd-redeg i edrych beth sydd ar gael mewn cymunedau a bod pwyslais ar yr elfen gofal wedi ei gynnwys yn yr asesiad sydd gerbron. Ychwanegwyd pan fyddir yn ail-ymweld a'r asesiad uchod fe fyddir yn ei blethu fewn i'r asesiad poblogaeth. Cyfeiriwyd yn ychwanegol at adroddiad Heneiddio'n Dda a gyflwynwyd i'r Cabinet yn ddiweddar sydd yn cyfeirio yn

benodol at elfennau llesiant megis cynlluniau gofal ac yn adnabod beth sydd angen ei wneud ar gyfer y dyfodol.

- Bod buddsoddi mewn darpariaeth gofal ychwanegol yn gwbl greiddiol ac yn rhan o'r darlun ehangach ond ei fod yn ddibynnol ar gyfraniadau gan y Llywodraeth ac fe gadarnhawyd bod y Gwasanaeth yn gwneud popeth y gallent i sicrhau cyfran o'r arian hwn. Nodwyd ymhellach bod sawl ardal wedi ei adnabod ar draws y Sir o ran yr angen ac yn bendant ardaloedd yn Ne a Gorllewin y Sir.
- Bod Llywodraeth Cymru wedi cydnabod bod y gwaith a wnaed yn gynhwysfawr. Rhaid cofio ei fod yn adlewyrchu asesiad mewn cyfnod o amser ac yn dyddio o ddydd i ddydd ond sicrhawyd y byddir yn cynnal mwy o ymchwiliad yn lleol gyda'r bwriad o blethu'r wybodaeth a dderbynnir i'r asesiad nesaf i gyfarch yr anghenion mwy lleol.
- Trais yn y cartref - esboniwyd bod Dirprwy Arweinydd y Cyngor yn gwasanaethu ar Bartneriaeth amlasiantaethol gydag Ynys Môn a'i fod yn brif flaenoriaeth i'r bartneriaeth. Awgrymwyd ymhellach efallai y byddai modd craffu ar waith y Bartneriaeth uchod. Nodwyd hefyd bod y Gwasanaeth yn cydweithio gyda'r Heddlu a chydabyddir ei fod yn faes sydd angen cadw golwg arno.
- Parthed datblygiad y ddarpariaeth gofal ysbaid yn Ysgol newydd Hafod Lon, eglurwyd bod yr Adran Plant yn gweithio'n ddiwyd ar y datblygiad hwn.

Penderfynwyd: (a) Cymeradwyo'r adroddiad yn ddarostyngedig i roi ystyriaeth fanwl i'r elfennau canlynol wrth baratoi asesiadau lleol a chynlluniau gweithredu ar sail yr asesiad poblogaeth:

- (i) Tafluniad poblogaeth a thueddiadau mewnfudo i Wynedd o safbwynt pobl hŷn
- (ii) Anableddau Dysgu, Iechyd Meddwl ac Awtistiaeth - angen amlygu cydweithio gyda gwasanaethau eraill
- (iii) Asesiad Iaith – pwyslais ar anghenion iaith defnyddwyr y gwasanaeth
- (iv) Cydnabod gwerth cyfraniadau gwirfoddolwyr
- (v) Ymgysylltu - angen mwy o waith parthed niferoedd, cynllun comisiynu, cynrychiolaeth gymesur o Wynedd, a grymuso cymunedau gwledig
- (vi) Mwy o wybodaeth ynglŷn â Thrais yn erbyn menywod

4. YMCHWILIAD CRAFFU O'R YSBYTY I'R CARTREF

Cyflwynwyd adroddiad yn amlinellu'r cynnydd a wnaed yn erbyn argymhellion yr Ymchwiliad Craffu 'O'r Ysbyty i'r Cartref.

Ymfalchiodd yr Aelod Cabinet Oedolion, Llesiant ac Iechyd yn y gwaith a wnaed hyd yma parthed yr argymhellion a bod rhai ohonynt eisoes wedi eu cyflawni.

Ymatebwyd i sylwadau Aelodau unigol fel a ganlyn:

- (i) ei fod yn gynamserol gwerthuso prosiect Llys Cadfan gan fod y gwaith yn mynd rhagddo mewn dwy ran gyda'r rhan gyntaf bron wedi ei gwblhau. Fe fyddir yn trafod ymhellach ar 6 Chwefror 2017 i ystyried lle gellir buddsoddi a chadarnhawyd bod bwriad i ddatblygu'r ddarpariaeth o'r fath mewn lleoliadau

eraill a heb fod yn benodol, bod tystiolaeth ar gael o ran y galw, ac yn arbennig yn Ne'r Sir.

- (iii) Esboniwyd nad oedd gan Wynedd ddarpariaeth cofrestrriad deublyg (dual registration) drwy Wynedd, ond bod trafodaethau gyda AGGCC am gynlluniau i gyfarch yr angen a fydd yn gwneud gwahaniaeth i'r ddarpariaeth.
- (iv) Cytunwyd bod anghenion iaith y claf yn hynod bwysig gyda'r Bwrdd Iechyd wedi cychwyn ar y wardiau drwy roi taflenni yn gofyn pa iaith y dymunai'r claf siarad.
- (v) Bod gwaith a thrafodaethau yn mynd rhagddo ynglŷn â chydweithio gyda meddygfeydd yn ogystal ag ymestyn oriau agor Ysbytai Cymunedol a'u datblygu yn hybiau.
- (vi) Yn dilyn profiad Aelod yn ddiweddar o'r Adran Pryderon eglurwyd ar y drefn drwy sicrhau bod cwynion ffurfiol yn derbyn sylw
- (vii) Sicrhawyd y byddir yn cyflwyno dadansoddiad o'r arian £1.3m ar gyfer Gofal Canolradd i'w rannu er gwybodaeth i'r Aelodau'r Pwyllgor Craffu hwn
- (viii) O safbwynt rhannu gwybodaeth gyda nyrsys / meddygon o'r hyn sydd ar gael gan y trydydd sector, eglurwyd fel rhan o waith Ysbyty Alltwen bod staff yn casglu gwybodaeth ond bod mwy o waith i'w gyflawni yn y cyswllt hwn.
- (ix) Yng nghyd-destun darparu pecynnau i gleifion pan fyddent yn gadael yr Ysbyty i'r cartref, sicrhawyd y Cyfarwyddwr Rhanbarth y Gorllewin, Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, y byddai'n trafod mewn cyfarfod gyda'r Metronau yn fuan i wirio'r sefyllfa a'r hyn sy'n digwydd pe nad oes nyrs ardal ar gael.

Mewn ymateb i'r sylw wnaed ynglŷn ag anghenion iaith, nododd sawl Aelod ymhellach bod ffurfio cwestiwn yn gywir yn holl bwysig ac y dylid cynnig gwasanaeth dwyieithog fel rhan gwbl naturiol o'r gwasanaeth.

Nodwyd bod Meddygfeydd Dwyfor yn gweithio'n dda a chroesawyd y sylw y byddai'r gwasanaeth allan o oriau yn cael ei ymestyn.

Cymerwyd y cyfle i longyfarch y Gwasanaeth ar weithrediad yr argymhellion

Penderfynwyd: Derbyn, nodi a diolch am yr adroddiad.

5. MODELAU AMGEN ARWAIN YSGOLION

Derbyniwyd cyflwyniad ar ffurf sleidiau gan Swyddog Addysg Ardal, ac fe amlinellodd modelau amrywiol ar gyfer gwahanol fath o ysgol i'r dyfodol.

Model 1	-	Ile ceir Pennaeth, Pennaeth Cynorthwyol, 1 gyllideb ac 1 Corff Llywodraethol
Model 2	-	Ile ceir Pennaeth Strategol, Pennaeth Cynorthwyol, cyllidebau a Chyrff Llywodraethol ar wahân
Model 3	-	Ile ceir Pennaeth Strategol, Pennaeth Cynorthwyol, cyllidebau ar wahân ac 1 Corff Llywodraethol
Model 4	-	Ile ceir Pennaeth Strategol, Pennaeth Cynorthwyol, 1 gyllideb ac 1 corff llywodraethol mewn ysgol ddilydol aml safle
Model 5	-	Ile ceir Pennaeth, Pennaeth Cynorthwyol, 1 gyllideb ac 1 corff llywodraethol mewn ysgol ddilydol un safle
Model 6	-	Ile ceir Pennaeth, Pennaeth Cynorthwyol, 1 gyllideb, 1 corff llywodraethol mewn ysgol Gydol Oes – aml safle neu un safle (3 – 18 oed)

Yn dilyn ystyried yr egwyddorion, nodwyd nad oedd un model yn ymateb i ofynion pob dalgyrch ac y byddai'n ofynnol ystyried anghenion yn yr ardaloedd. Roedd y modelau

uchod yn ymgais i wneud rôl arwain ysgol yn un deniadol o gofio'r pwysau sydd ar arweinwyr ysgol a'r ffaith bod recriwtio arweinwyr i ysgolion wedi bod yn anodd yn ddiweddar.

Cyfeiriodd yr Aelod Cabinet Addysg at enghraifft o'r model 2 sydd yn gweithio'n llwyddiannus yn nalgylch Ardudwy. O ran amserlen, cynhaliwyd trafodaethau gyda staff ysgolion / llywodraethwyr / rhieni yn ddiweddar i amlygu'r broblem recriwtio a cheisio am ddatrysiad ar lawr gwlad. Derbyniwyd ceisiadau gan Benaethiaid i drafod posibiladau mewn rhai dalgylchoedd a nodwyd pwysigrwydd i gynnal trafodaethau gyda'r Swyddogion Ardal a Phenaethiaid er mwyn canfod anghenion yn lleol fesul dalgylch.

Penderfynwyd: Derbyn, nodi a diolch am y cyflwyniad gan edrych ymlaen i weld canlyniadau'r trafodaethau lleol.

6. YMCHWILIAD CRAFFU ADDYSG GYMRAEG – ADRODDIAD CYNNYDD

Croesawyd Mr Alun Charles, Ymgynghorydd allanol, i'r cyfarfod a derbyniwyd cyflwyniad ganddo ar ffurf sleidiau ar ei astudiaeth i weithrediad Polisi Iaith y Cyngor yn ysgolion cynradd ac uwchradd Gwynedd ac fe esboniodd yn drylwyr yr hyn sydd wedi arwain at yr argymhellion o fewn yr adroddiad.

Yn ystod y drafodaeth ddilynol, amlygwyd y sylwadau canlynol:

(i) **Adroddiad Cynnydd y Gwasanaeth Addysg ar argymhellion yr Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg:**

Nododd Aelod ei fod wedi cyflwyno cwestiynau penodol ynglŷn â'r ymatebion o ran tracio cynnydd o argymhellion yn deillio o waith yr Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg, ac nad oedd hyd yma wedi derbyn ymateb cadarnhaol i:

- A oedd gan y Gwasanaeth Addysg bwerau i ymyrryd i sicrhau cryfhau a chysoni gweithrediad y Polisi Iaith a faint o rain sydd wedi cael eu defnyddio?
- A oedd pob llywodraethwr wedi derbyn hyfforddiant ar y polisi iaith er bod y Gwasanaeth Addysg yn datgan bod hyfforddiant wedi ei raglennu ar gyfer Haf 2017
- Nad oedd yn glir a oedd camau wedi eu cymryd mewn perthynas ag addysg drochi yn Ysgol Ardudwy
- Nodir bod y Cyngor ar y cyd gyda llywodraeth Cymru wedi rhoi ystyriaeth lawn i sefydlu Canolfan Iaith benodol ar gyfer dalgylch Bangor; gyda dyfodiad posib yr Wylfa Newydd yng nghyswllt addysg a'r Gymraeg yn benodol mae disgwyl i nifer o'r gweithlu newydd sefydlu yn ardal Arfon. Gofynnwyd faint o ganolfannau trochi, athrawon ychwanegol, canolfannau iaith ac ati fyddai angen i liniaru effaith yr Wylfa Newydd ar y Gymraeg a faint fyddai cost hynny a phwy fyddai'n talu?

(ii) **Astudiaeth Allanol:**

- (a) Cyfeiriwyd at y ffaith bod y canrannau o ddefnydd y Gymraeg yn uwch yn CA2 na CA3. Awgrymwyd bod angen cryfhau'r defnydd o'r Gymraeg pan fydd disgyblion yn trosglwyddo o CA2 i CA3 yn enwedig o ystyried y gwaith da a wneir o ddefnydd y Gymraeg yn CA2 a'r Unedau Iaith ac wedyn yn cael ei lesteirio yn CA3 pan mae'r disgyblion yn dewis gwneud pynciau / arholiadau drwy gyfrwng y Saesneg.

- (b) Pryderu bod colegau 6ed dosbarth yn colli disgyblion ac yn fodlon teithio pellter er mwyn dilyn cyrsiau drwy gyfrwng y Saesneg ac felly yn llesteirio niferoedd disgyblion y colegau. Teimlwyd bod angen mynd i'r afael â'r mater hwn.
- (c) Bod cysondeb yn anodd yn enwedig i'r ysgolion sydd wedi eu lleoli ar yr arfordir a bod tueddiad i rieni hanfon eu plant i'r sector preifat.
- (d) Bod angen codi ymwybyddiaeth rhieni o fanteision cymdeithas ddwyieithog a phlant yn colli allan os nad yw'r Gymraeg yn rhan o'r cwricwlwm.
- (e) Bechod ydoedd bod ysgol wledig mewn ardal benodol yn y categori dwyieithog ac ysgol drefol gerllaw yn gyfrwng Gymraeg
- (f) Mynegwyd siom yn yr astudiaeth gan mai cyfiawnhad ydoedd o'r sefyllfa fel y mae a bod cyfle wedi ei golli gan ei fod yn ymateb i'r demograffi yn hytrach na manteisio ar y cyfle i fynd i'r afael â'r broblem. Bwriad yr Ymchwiliad Craffu ydoedd clirio'r amwysedd o ddiffinio ysgolion yn ieithyddol. Nodwyd pwysigrwydd dysgu cyfrwng Cymraeg os am weld yr iaith yn parhau. Cyfeiriwyd at y canran o 69% o blant yn astudio 5 pwnc drwy gyfrwng y Gymraeg yn 16 oed ac oni ddylai pob plentyn fod yn gwneud pynciau drwy'r Gymraeg. O ran y profiad cyfrwng dysgu, teimlwyd na fydd Saesneg plant yn well pe baent yn dilyn pwnc Hanes drwy gyfrwng y Saesneg - yr hyn fyddai yn cynnal safon Saesneg ydoedd Adran Saesneg da mewn ysgol. Roedd peidio dysgu pwnc hanes drwy gyfrwng y Gymraeg yn farwol i'r iaith Gymraeg ac yn amddifadu plant o brofiad. Rhaid bod yn atebol i Gyfrifiad 2021 a phryderwyd oni wneir camau i fynd i'r afael â'r sefyllfa ac i gadw'r iaith, fe welir gostyngiad yn y canrannau eto yn bendant ac y byddai hyn yn ganlyniad trychinebus.
- (g) Gofynnodd yr Ymchwiliad Craffu am ddiffiniad o bob un ysgol uwchradd yn y gobaith bod rhai yn medru cael eu dynodi yn ysgolion penodedig Cymraeg. Wrth gwrs, derbynnir na fyddai hyn yn golygu na fyddai plant yn dysgu Saesneg ond eu bod yn cael statws dynodedig er mwyn profiad ag ethos yr ysgol.
- (h) Ei bod yn bwysig i roi pwysau ar ddysgu pynciau galwedigaethol drwy gyfrwng y Gymraeg gan fod tueddiad i blant beidio astudio drwy'r Gymraeg yn yr ysgol oherwydd eu bod yn ymwybodol y gallent ddilyn cyrsiau NVQ, BTEC, a.y.b. drwy gyfrwng y Saesneg.
- (i) Bod yr astudiaeth yn cadarnhau'r amheuon ynglyn â sefyllfa dinas Bangor. Teimlwyd nad oedd Popdy - Canolfan Iaith Bangor ynddo'i hun yn mynd i ymateb i broblemau iaith Bangor a rhaid ydoedd rhoi ystyriaeth i ganolfan drochi ac edrych yn fanwl ar sut i gefnogi'r plant i gyrraedd y safon.
- (j) Y dylid sicrhau bod y targed ieithyddol yn berthnasol i ysgolion arbennig hefyd

Yn deillio o'r uchod, yn gyffredinol roedd y Pwyllgor Craffu yn cefnogi symud ymlaen gyda'r argymhellion amlinellir yn yr astudiaeth allanol ond yn pryderu:

- Ynglyn ag arafwch gweithredu argymhellion yr Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg
- bod yr amserlen yn allweddol a bod angen trafodaethau pellach buan ynglyn â goblygiadau argymhelliad 9.1 ynglyn â chategoreiddio ysgolion

(iii) Ymatebodd y Pennaeth Addysg i rai o'r sylwadau uchod fel a ganlyn:

Pwysleisiwyd pa mor bwysig ydoedd y gwaith wnaed gan yr Ymchwiliad Craffu ynghyd a'r astudiaeth gan yr Ymgynghorydd Allanol a oedd, yn ei farn, yn garreg filltir dda iawn i fynd a'r maen i'r wal. Nodwyd bod y polisi'n ddigon clir ond bod rhai ysgolion yn diffinio'r polisi yn wahanol a'r categoreiddio cenedlaethol wedi bod yn anghyson a Gwynedd heb fabwysiadau'r drefn yma. Roedd y prif gamau i'w gweithredu yn hollol glir a'r angen i ymgymryd â thrafodaeth agored mewn perthynas ag argymhelliad 9.1 yn yr astudiaeth. Croesawyd yr astudiaeth allanol gan Benaethiaid oherwydd fe gafwyd trafodaeth agored o'r gwir sefyllfa yn yr ysgolion. Nodwyd ymhellach bod llawer o arfer dda yn y Sir gyda mwyafrif o Siroedd eraill yn eiddgeddus o sefyllfa'r awdurdod hwn. O

ran symud ymlaen ac ymateb, roedd yn bwysig i gynnig arweiniad yn genedlaethol o'r hyn a olygir gyda "dwyieithrwydd". Cydnabuwyd bod heriau o ran staffio mewn ambell ysgol uwchradd unigol ac amserlen i weithredu ac roedd trafodaethau wedi cychwyn gyda Phrifysgol Bangor i adnabod athrawon ar gyfer y dyfodol. Rhaid sylweddoli bod prinder athrawon cyfrwng Cymraeg yn y sector uwchradd.

Croesawyd yr argymhelliad ynglyn â sefyllfa Bangor a rhaid gweld beth yw goblygiadau yn enwedig yn sgil effaith y diwydiant a ddaw i Ynys Môn. Roedd y Pennaeth Addysg o'r farn bod yr her o'r Ymchwiliad Craffu wedi ei blethu yn yr astudiaeth allanol ac y byddir yn cynnal trafodaeth ar gysondeb lleol drwy gyswllt hefo'r sector preifat, coleg addysg bellach, a chynllunio cwricwlwm dwyieithog ond rhaid dewis y partneriaid yn ofalus iawn. Y nod ydoedd codi a chynyddu canrannau yn CA3 sydd yn golygu buddsoddi mewn pobl, arlwy gwricwlwm, a bod yn hollol glir beth yw dwyieithrwydd, a bod y profiad o fynychu ysgolion yn brofiad Cymreig sydd yn mynd i gyfrannu tuag at bobl ifanc i fyw yn lleol yn naturiol a meithrin mynediad i'r Gymraeg a'u galluogi i gyfrannu'n llawn i'r gymdeithas.

O safbwynt darpariaeth dinas Bangor, cydnabuwyd bod ystyriaeth i'r ddarpariaeth a'r ffactor ieithyddol yn rhan allweddol i ddod a datrysiad tymor hir i'r ddinas. Nodwyd pwysigrwydd i agor trafodaethau ehangach ar ba fath o ddarpariaeth sydd angen i'w gynllunio i warantu parhad o'r iaith.

Parthed y Siarter Iaith, y nod ydoedd y byddai pob ysgol yn cyrraedd y Wobr Aur erbyn blwyddyn nesaf a'r her fyddai cadw'r wobr a phrofi eu bod yn adeiladu ar eu llwyddiannau. Ychwanegwyd bod GwE yn gefnogol i'r Siarter Iaith gyda Gwynedd yn arwain ar draws y Gogledd ac wedi ymestyn i ranbarthau eraill gyda'r bwriad o'i ddatblygu ar draws Cymru.

Nodwyd ymhellach bod yr adroddiad yn nodi bod anghysondeb a chyfeiriwyd yn benodol at argymhelliad 9.1 sy'n nodi bod yn rhaid "ystyried 70% fel isafswm yr amser cyswllt â'r Gymraeg fel cyfrwng ar gyfer disgyblion carfannau A a B". Roedd y Pennaeth Addysg o'r farn bod rhaid i ysgolion wthio'r trothwy ac os gellir cyrraedd hwn fe fyddai'r data yn cynyddu. Ond bod angen cydweithrediad yr aelodau lleol ar y cyrff llywodraethol i fod yn atebol ar lefel lleol i sicrhau cyrhaeddiad o 70%. Nodwyd bod y Gymraeg yn rhan greiddiol ganolog bwysig gyda llawer o linyddau angen eu plethu fewn. Roedd Gwynedd mewn lle cymharol dda ac yn lwcus o'r demograffi ond rhaid herio'r cynlluniau ar gyfer gwella deilliannau a datblygu ar gyfer y dyfodol i sicrhau gwelliant yn y Cyfrifiad. I'r perwyl hwn, 'roedd yr argymhellion gerbron yn golygu llawer o drafodaethau anodd gyda rhieni, penaethiaid, athrawon, a llywodraethwyr ar draws y sir.

Tra'n deall barn y Pwyllgor ynglyn â chysondeb a dim opsiwn ieithyddol i rieni o'r arlwy, peryg ydoedd i ysgolion lithro gyda charfan o rieni yn mynd am opsiwn gwahanol ac efallai yn arwain at blant yn gadael y Sir am addysg.

Awgrymodd y Pennaeth Addysg y byddai'n croesawu cynnal sesiwn ar ffurf gweithdy gyda'r Pwyllgor Craffu gyda gwahoddiad i 2 neu 3 o athrawon uwchradd, a phartneriaid addysg bellach i drafod sut i gryfhau a gwarchod y Gymraeg yn ogystal â bod yn llwyr ymwybodol o'r goblygiadau.

Penderfynwyd: (a) Diolch am yr adroddiad a chymeradwyo'r argymhellion i gyd ond mynegi pryder am oblygiadau gweithredu argymhelliad 9.1 ar gategoreiddio ysgolion, sef "9.1 Diffinio ysgolion uwchradd Gwynedd yn ôl iaith y cyfrwng addysgu a dysgu dan un categori, sef ysgolion dwyieithog. Meddwl yn nhermau profiadau yn

hytrach na phynciau wrth bennu cydbwysedd rhwng y defnydd o'r Gymraeg a'r Saesneg fel cyfryngau addysgu a dysgu yn CA3 a 4. Ystyried 70% fel isafswm yr amser cyswllt â'r Gymraeg fel cyfrwng ar gyfer disgyblion carfannau A a B."

(b) gofyn felly am drafodaeth fuan ac agored ar argymhelliad

9.1

(c) bod yn rhaid gweithredu'n fuan er mwyn mynd i'r afael â'r heriau yn y maes a gofyn felly i'r Gwasanaeth Addysg weithredu yn fuan ar holl argymhellion yr Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg ac adrodd yn ôl ar y cynnydd i'r Pwyllgor Craffu.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.00 a.m. a daeth i ben am 1.50 p.m.

CADEIRYDD.